

Küreselleşme Sağlığımız İçin Yararlı Mı, Zararlı Mı?

Is Globalization Useful or Harmful for Our Health?

  Osman Hayran

İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Kavacık-Beykoz İstanbul

ORCID ID: Osman Hayran 0000-0002-9994-5033

***Sorumlu Yazar / Corresponding Author:** Dr. Osman Hayran, **e-posta / e-mail:** ohayran@gmail.com

Geliş Tarihi / Received : 09-03-2020

Kabul Tarihi / Accepted: 20-04-2020

Yayın Tarihi / Online Published: 30-04-2020

Atf Gösterimi/How to Cite: Hayran O. Küreselleşme Sağlığımız İçin Yararlı Mı, Zararlı Mı?, J Biotechnol and Strategic Health Res. 2020;4(1):13-19

Öz

Sermayenin, malların, hizmetlerin, teknolojinin ve bir ölçüde de işgücünün sınırlar ötesi dolaşımının artması ile ekonomik faaliyetlerde gözlenen bütünleşme anlamına gelen ve neoliberal ekonomik politikalarla özdeşleşen küreselleşmenin toplumların sağlığı üzerinde olumlu ve olumsuz çeşitli etkileri olmuştur. Olumlu etkiler olarak yeni bilgi ve teknolojilere erişimin kolaylaşmış olması, salgın hastalıklara karşı alınacak önlemlerin küresel düzeyde ve hızlı olması, tele-tıp, tele-cerrahi, medikal turizm gibi yeni sağlık hizmeti türlerinin ortaya çıkmış olması, sağlık hizmetlerinde kalitenin artması ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde doğumda yaşam beklentisi önemli şekilde artmıştır. Olumsuz etkiler olarak ise toplumlar arası eşitsizliklerin artması, Batılı yaşam biçimlerinden kaynaklanan kronik hastalıkların artmış olması, küresel ısınmaya bağlı iklim ve çevre sorunları, ilaç endüstrisinin verdiği zararlar, değişen ve yaygınlaşan küresel terör olayları dikkati çekmektedir. Ulusal sağlık politikalarının belirlenmesi ve yürütülmesi sürecinde küreselleşmenin yararları ve sakıncalarının iyi analiz edilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler Küreselleşme, Sağlık politikaları, Küresel ısınma, Küresel sağlık

Abstract

Globalization, which means the integration of capital, goods, services, technology and, to some extent, the cross-border circulation of labor and integration observed in economic activities and identified with neoliberal economic policies, had positive and negative effects on the health of societies. As positive effects, access to new information and technologies is facilitated, measures to be taken against epidemic diseases are global and rapid, new types of health services such as tele-medicine, tele-surgery, and medical tourism have emerged, and the quality of healthcare services comes to the fore. Life expectancy at birth has increased significantly in the globalization process. Negative effects include the increase in inequality between communities, the increase of chronic diseases caused by Western lifestyles, climate and environmental problems due to global warming, the damage caused by the pharmaceutical industry, and changing and widespread global terrorist events. It is important to analyze the benefits and disadvantages of globalization in the process of determining and implementing national health policies.

Keywords Globalization; Healthcare policies; Global warming; Global health

GİRİŞ

Küreselleşme, 1980’li yıllarda yaygınlaşmaya başladığından beri çok tartışılan ve farklı şekillerde tanımlanan bir kavram olmuştur. Küreselleşmeyi toplumların birbiri ile kaynaşması, bütünleşmesi süreci olarak görenlerin yanı sıra, yeni tür bir sömürgecilik anlayışı olarak görenler de bulunmaktadır.¹ Yaygın kabul gören tanıma göre küreselleşme, “malların, hizmetlerin, sermayenin, teknolojinin ve bir ölçüde de işgücünün sınırlar ötesi dolaşımının artması ile ekonomik faaliyetlerde gözlenen bütünleşme” anlamına gelmektedir.^{2,3} Yani odak noktası ekonomik faaliyetlerdeki bütünleşmedir.

Bu anlamdaki küreselleşmenin 1970’li yılların başında ortaya çıkan petrol krizi sonucu gelişmiş ülkelerin önderliğinde Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü eliyle başlatıldığı kabul edilmektedir. Yetmişli yılların sonunda ön plana çıkan ve “serbest piyasa” şeklinde özetlenen neoliberal ekonomik politikalar ABD’de Ronald Reagan, İngiltere’de Margaret Thatcher, ülkemizde Turgut Özal liderliğinde uygulamaya konulmuş ve pek çok ülkede aynı anda benimsenmeye başlanmıştır. Neoliberal ekonomik politikaların temelini devletlerin ekonomik faaliyetlerdeki rolünün azaltılması, her şeyin “pazarın görünmez eli” tarafından düzenlenmesi yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ortaya çıkan ve bugünkü Avrupa Birliği’nin temelini oluşturan Avrupa Ekonomik Topluluğu benzeri yapılanmalar, gümrük birliği gibi uygulamalar öncelikle sermayenin ve üretilen malların, daha sonra da işgücünün serbest dolaşımına olanak sağlamıştır. Ucuz işgücünden ve zengin doğal kaynaklardan yararlanmak amacıyla gelişmiş ülkelerdeki üretim tesisleri, fabrikalar az gelişmiş ülkelere taşınmış, devletlerin düzenleyicilik dışında ekonomik faaliyetlerde yer almaması temel ilke haline gelmiştir.

Aynı dönemde hızla gelişen internet ve bilişim teknolojileri bilginin, görüşlerin, fikirlerin de küresel düzeyde hızla dolaşmasına olanak sağlamış, sosyal hayatın, kültürlerin küreselleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bir yandan iletişim araçları ve bilişim teknolojileri bir yandan da kolaylaşan

ve yaygınlaşan ulaşım olanakları kültürler arası etkileşimleri arttırmıştır. Başka bir deyişle ekonomik faaliyetlerdeki bütünleşmenin yanı sıra, hatta ondan daha hızlı biçimde kültürel ve bilişsel küreselleşme gerçekleşmeye başlamıştır.

Küreselleşmenin farklı boyutları

Küreselleşme kavramının çıkış noktası her ne kadar “tek bir dünya ekonomisi” ise de sonuçları itibarıyla en azından mekansal, zamansal ve bilişsel üç farklı boyutunun olduğu görülmektedir.^{4,5} Küreselleşme ile birlikte mekan kavramımız değişmiştir. Hızlı ulaşım araçlarının gelişimi, ülkeler arası yolculukların kolaylaşması ile mesafe kavramının anlamı değişmiş, uzak mesafelere gidiş gelişler günlük faaliyet haline gelmiştir. Gurbet sözcüğü, nerelisin sorusu anlamını yitirmiştir. 1950 yılında yılda 2 milyon olan uluslararası yolcu sayısı 2019 yılında 4,3 milyara çıkmıştır.⁶ En az bir geceyi başka bir ülkede geçiren uluslararası turist sayısı 2019 yılında 1,5 milyar olmuştur.^{7,8} Turistik ya da çalışma amaçlı yer değiştirmelere ek olarak sığınmacılık, mültecilik gibi zorunlu nedenlerle yer değiştirmeler de artmıştır. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre zorunlu olarak yer değiştiren kişi sayısı sadece 2018 yılında 70,8 milyon olmuştur.⁹ Bunlara ek olarak kayıtlara geçmeyen kaçak işçiler ve düzensiz göçmenlerin pek çok ülke için öncelikli sorunlar arasında yer aldığı bilinmektedir. Yani giderek daha fazla sayıda insan çeşitli nedenlerle doğduğu yerin dışında başka mekanlara göç etmiş, dünya adeta bir gezinti alanına dönüşmüştür.

Küreselleşme ile birlikte zaman kavramımız değişmiştir. Hızla gelişen iletişim teknolojileri sayesinde postadan mektup bekleme dönemi kapanmış, akıllı telefonlar ve eposta yoluyla dünyanın dört bir yanı ile saniyeler içerisinde haberleşmek, internet sayesinde yatağımızdan çıkmaya gerek kalmadan dünyanın her yeri ile iletişim kurabilmek, her tarafını görüntülü olarak izleyebilmek olanaklı hale gelmiştir. Yeni çevrilen filmleri izlemek için “vizyona girmelerini” beklemek gerekmemekte, online olarak anında erişim sağlanabilmektedir. Benzer bir durum çevremize ilişkin haberlere, yeni bilgilere erişim için de söz konu-

sudur. Artık yeni günün gazetesini beklemeden her türlü habere anında erişmek mümkün hale gelmiştir. Daha hızlı iletişim sağlayan akıllı cihazlar, daha hızlı trenler, daha hızlı arabalar, daha hızlı uçaklar zaman algımızı ciddi biçimde değiştirmiştir. Artan zamanda ne yapacağını bilmeden her işini daha kısa zamanda daha hızlı yapmaya çabalayan bir insan türü ortaya çıkmıştır. Bu zamansızlık beslenme alışkanlıklarına bile yansımış hızlı beslenme (fast-food) küresel beslenme şekli haline gelmiştir.

Küreselleşmenin üçüncü önemli boyutu bilişsel olup algılarımız, düşünce biçimimiz, kültürümüz ve değerlerimiz değişmiştir. İnsan ilişkilerinin yoğunlaşması sonucu dünyanın herhangi bir yerinde üretilen bir ürün başka bir yerde bulabilmek mümkün olduğu gibi herhangi bir yerde ortaya çıkan yeni fikirleri, düşünceleri, var olan kültürel değerleri tanımak ve bunlardan etkilenmek daha kolay hale gelmiştir. Özellikle medyanın ve sosyal medyanın rolü burada çok ön plana çıkmıştır. Sosyal medya sayesinde baskıcı, yasakçı uygulamalar eski anlamını yitirmiş, içinde yaşamayı tercih ettiğimiz, seçebildiğimiz yeni tür mahalleler oluşmaya başlamıştır. Bu mahallelerde bazıları ile tanışmadığımız, hatta yüzünü bile görmediğimiz binlerce bağlantımız, dostlarımız, beğenilerimiz, nefretlerimiz yer almaktadır. Yerel olana saygı ihmal edilmese de küresel olana ilgi artmıştır. Yaşam biçimlerimiz değişmiş, yerelin yerini küresel alışkanlıklar, markalar almaya başlamıştır. McDonaldizasyon, Coca-kolonizasyon kavramları küreselleşmenin kültürel yönünü özetleyen kavramlardır.¹⁰ Mekansal, zamansal ve bilişsel değişimler iç içe geçmiştir.

Küreselleşme önlenebilir mi?

Küreselleşme kavramının yaygınlaşması ile birlikte yararlarını savunan taraftarları ve zararlarından söz eden karşıtları ortaya çıkmıştır. Aslında küreselleşmenin iyi mi kötü mü olduğundan daha önemli olan soru önlenebilir mi önlenebilir mi sorusudur. Ekonomik politikaların niteliği bir yana konulduğunda küreselleşmenin insan topluluklarının doğasından kaynaklanan bazı dürtüler, arzular doğrultusunda gerçekleşmekte olduğu söylenebilir. Yani

insani bir gerçeklik, vazgeçilmez bir süreç olarak yürümektedir. Örneğin, kültürel küreselleşmenin tipik örnekleri olan olimpiyatlar, dünya futbol şampiyonaları gibi bazı spor organizasyonlar, yüzlerce ülkenin katıldığı, yüzyılı aşkın geçmişi olan küresel faaliyetlerdir. Marksist dünya görüşünün nihai hedefi olan enternasyonalizm bir tür küreselleşme arzusunun ifadesidir. Tüm dinlerin birincil hedefi küresel hale gelmektir. İnsanların dünyayı gezme, keşfetme güdüsü belki de küreselleşmenin ilk itici gücü olmuştur. Bu amaçla geliştirilen teknolojiler, arabalar, gemiler, uçaklar, internet, akıllı telefonlar ve benzeri araçlar etkileşim ve bütünleşmenin hızlanmasını, küreselleşmenin gerçekleşmesini kolaylaştırmıştır.

Özetle, küreselleşmenin insan topluluklarının tarih boyunca keşfetme ve fethetme arzularının bir sonucu yaşanan bir gerçeklik olduğunu söylemek mümkündür. Hal böyle iken özellikle 1980'li yıllarda ortaya çıkıp yaygınlaşan küreselleşme karşıtlığı, ekonomik küreselleşmenin bir tuzak olduğunu ve amacın gelişmekte olan ülkelerin daha kolay sömürülmesine olanak sağladığını, bu nedenle mutlaka önlenmesi gerektiğini savunmaya başlamıştır. İlginç olan ise küreselleşmenin olanaklarını en fazla kullananların bu karşıt kesim içerisinde yer almasıdır. Örneğin, dilediğim en keskin küreselleşme karşıtı konuşmalarından birinin sahibinin aslında tipik bir küresel örgütlenme örneği olan bir Rotary kulüp başkanı olması hep aklımdadır. Küreselleşme konusunda yandaşlık ve karşıtlık tartışmalarının odaklandığı nokta ekonomik küreselleşmedir. Küreselleşmeyi savunanlara göre 1960-2003 arası dünya ticaretinin küresel Gayri safi yurt içi hasıla'daki (GSYİH) payı %24'ten %48'e yükselmiş yani 2 katına çıkmıştır.¹¹ Özellikle 1980-90 arası ekonomilerini küreselleşmeye açan ülkelerin hızlı büyüdüğü bir gerçektir. Ne var ki hızlı büyüyen Çin, Vietnam, Hindistan ve Tayland gibi ülkelerin korumacı ekonomilere sahip olduğu, Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika ülkelerinde durumun tam tersi olduğu da bir başka gerçektir.^{12,13} 1981-2004 arasında yoksulların sayısında azalma saptanmakla birlikte bu azalmanın neredeyse tamamının Çin'li yoksullardan oluştuğu, örneğin,

Sahra altı Afrika yoksullarında kayda değer bir değişiklik olmadığı görülmüştür.¹⁴ Öte yandan küreselleşme sayesinde zenginleşen bazı ülkelerde ise bu zenginliğin dağılımı adil olmamış toplumsal eşitsizlikler artmıştır. Tüm bunların ötesinde bazı temel ihtiyaçların metalaştırılması süreci yaşanmıştır ki sağlık bunların başında yer almaktadır.

Bu konudaki karşıtlıklar ve taraftarlıkların bilgidен yok-sun yapılması halinde zaman kaybedilmesi ve ortaya çıkan değişimlerin yararları yerine sakıncaları ile karşı karşıya kalınması kaçınılmazdır. Nitekim en azından ekonomik küreselleşmenin başlangıcı sayılan 1980’li yıllardan beri küreselleşmenin dinamiklerini anlayıp avantajlarından yararlanan pek çok ülke olduğu gibi konuya komplo teorileri ile yaklaşması nedeniyle karşı olduğu için dezavantajlarına maruz kalan ülkeler de olmuştur.

Küresel sağlık kavramı ve yönetim

Küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte ortaya çıkmış olan “küresel sağlık” kavramı, klinik tıp, halk sağlığı ve uluslararası sağlık kavramlarından farklı bir anlam taşımaktadır. Buna göre sağlık sorunları tüm dünya toplumunu dikkate alacak şekilde ele alınmalı ve analiz edilmelidir. Dünya toplumunun ulus devletler, özel kuruluşlar, etnik gruplar ve sivil toplum örgütleri gibi iç içe geçmiş ve bir-biri ile bağlantılı olan çeşitli sosyal örgütlerden oluşması nedeniyle bunların tümünün katkısını sağlamak önem taşımaktadır.¹⁵ Küresel sağlığın sınır tanımayan, sınırlar ötesi bir anlam taşıması nedeniyle ekonomi, siyaset ve hukuk bilimini de ilgilendiren yönleri bulunmaktadır. Devletlerin ötesinde sivil toplum örgütlerini ve yardım kuruluşlarını ilgilendiren bir konu durumundadır. Nitekim bu kavramla birlikte anılmaya başlayan bir başka kavram da yeni yönetim anlayışını özetleyen yönetim sözcüğüdür.¹⁶ Yönetim, sağlık sorunlarının çözümü ve yönetiminde tüm paydaşlarla birlikte, etkileşim içerisinde, hesap verebilirliği ve sürdürülebilirliği olan bir yönetim anlayışı anlamına gelmektedir. Günümüzde yaşamakta olduğumuz mülteci-sığınmacı sağlık sorunları ile yeni corona virüs (COVID-19) salgını küresel sağlık kavramını anlatabile-

cek tipik örneklerdir. Bunlara yönelik yürütülen faaliyetler ve hizmetler ise tipik birer yönetim faaliyetidir.

Küreselleşmenin sağlığa olan etkileri

Neden sonuç ilişkisini tam olarak ortaya koyup kanıtlayabilmek mümkün olmamakla birlikte küreselleşme sürecinde sağlık alanında olumlu ve olumsuz pek çok gelişme olduğuna şüphe yoktur. Aslında bulaşıcı hastalık salgınları gibi bazı sağlık sorunları zaten tarih boyunca küresel tehdit oluşturmuş sorunlardır. Orta çağdaki kolera, veba, çiçek, tifüs, yakın dönemdeki AIDS, influenza salgınları kısa sürede milyonlarca kişinin hayatına mal olmuş pandemi örnekleridir. Günümüzde yaşanan Corona virüs salgını (COVID-19) can almaya devam eden güncel bir pandemidir. Bu sorunların boyutlarını ifade etmek amacıyla kullanılan pandemi sözcüğü de zaten sorunun küresel olduğunu vurgulamak amaçlıdır. Sağlık sorunlarının bu niteliği nedeniyle bazı hastalıkları izlemek, denetlemek ve önlemek amaçlı faaliyetler de çok eski dönemlerden beri küresel özellikler taşımıştır. Uluslararası Hastalık Sınıflandırma Listesi (ICD), karantina uygulamaları, bildirim zorunlu hastalık tanımlamaları ve bildirim uygulamaları bunların örnekleridir. Küreselleşme sürecinde ortaya çıktığı gözlenen bazı değişimler aşağıda özetlenmiştir.

Hastalıkların yer değiştirmesi, küreselleşmesi

Küreselleşme ile birlikte daha önceleri yoksul Güney ve Doğu ülkelerinin öncelikli sorunu olan bulaşıcı hastalıklar ile zengin Kuzey ve Batının sorunu olan kronik hastalıklar hızla yer değiştirmeye başlamıştır. Asya, Afrika ve Orta Doğuda yeni ortaya çıkan SARS, MERS, Ebola, COVID-19 gibi çok sayıda enfeksiyon hastalığı çıkışından kısa bir süre sonra Avrupa ve Kuzey Amerika’ya yayılmış küresel tehdit haline gelmiştir. Yüksek kalorili besin tüketimi, fast-food kültürü, hareketsizlik, işlenmiş ve katkı maddeli besinler gibi Batılı yaşam biçimlerinden kaynaklanan ve aslında gelişmiş kuzey yarım küre insanların önemli sorunları olan obezite, tip-2 diyabet, kalp-damar hastalıkları da güney ve doğu ülkelerine yayılarak küresel hale gelmiştir.

Sağlık göstergelerinde düzelmeler ve eşitsizlikler

Olumlu gelişmelerin başında doğumda yaşam beklentisindeki artış ile bazı bulaşıcı hastalıkların kontrolü yer almaktadır. Küresel düzeyde 1960 yılında 50 yıl olan doğumda yaşam beklentisi, 2019 yılında 73 yıla çıkmıştır. Çiçek hastalığı 1979 yılında eradike edilmiş, izleyen yıllarda küresel düzeyde yürütülen bağışıklama çalışmaları ile diğer bulaşıcı hastalıkların önemli kısmı kontrol altına alınmıştır. Olumsuz olarak dikkati çeken en önemli gelişme ise eşitsizliklerdeki artıştır. Günümüzde Japonya’da doğan bir bebeğin yaşam beklentisi 85 yıl iken Orta Afrika Cumhuriyeti’nde doğan bir başka bebeğin yaşam beklentisi 53 yıldır.¹⁷ Sahra-Altı Afrika ülkelerinde yüz binde 500 civarında olan anne ölüm oranı pek çok Avrupa ülkesinde 10’un altındadır.

Küresel ısınma, iklim değişikliği ve doğal hayatın tahribatı Küreselleşmenin getirdiği en önemli sorunlardan birisi de küresel ısınma ve iklim değişikliğidir. Küresel ekonomik faaliyetlerin başını çeken ABD ve Çin’deki denetimsiz karbondioksit salınımının büyük katkısı olduğu bilinen küresel ısınma Bangladeş’te milyonları etkileyen sellerin önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Her yıl giderek artan ve 2019 yılında Kaliforniya’da günlerce, Avusturalya’da aylarca süren orman yangınlarında küresel ısınmanın rolü bulunmaktadır.

Küreselleşme ile yaygınlaşan tüketim alışkanlıkları insan sağlığı açısından önemli olan doğal hayatı yok etmektedir. Yeryüzündeki tüm zenginliklerin temel kaynağı doğal hayattır. Yapılan hesaplara göre doğadan sağlanan hizmetlerin yıllık parasal değeri 125 trilyon ABD dolarıdır.¹⁸ Bilgi ve teknolojik gelişmeler bu kaynakların daha hızlı ve daha farklı şekillerde kullanımına, tüketilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, yeryüzünde var olan 50-70 bin civarındaki tıbbi bitkiler bugün kullanılmakta olduğumuz ilaçların temel maddesini oluşturmaktadır.¹⁹ Son 25 yılda üretilen küçük ilaç moleküllerinin %70’i doğal kaynaklardan elde edilmiştir.²⁰ Ne var ki bu kaynakların tüketimi çok hızlanmış, 20. yüzyılda doğal kaynakların tüketim hızı

yenilenme hızının üzerine çıkmıştır. Tüketim kuzey ve batı ülkelerinde diğerlerine kıyasla çok daha fazladır.

İlaç endüstrisinin küreselleşmesi

İlaç endüstrisi sağlık hizmetlerini yönlendiren devasa bir endüstridir. Küreselleşme sürecinde büyüklüğü ve gücü daha da artmıştır. İlaç insan sağlığı açısından çok önemli bir madde olarak kabul görse de yararları ve gerçek önemi tartışmalıdır. Mckeown tarafından 1976 yılında İngiltere’de 1750-1950 yılları arasındaki ölümlerin incelendiği ünlü çalışmada enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölümlerde antibiyotik ve aşıların bilinmediği tarihlerde hızlı azalmalar olduğu ve bunun değişen yaşam biçimlerine, tecrübe paylaşımına özellikle hijyenik koşullara bağlı olduğu anlaşılmıştır.²¹ Yani, sağlık ve hastalıkların sosyal belirleyicileri ilaçtan ve tıbbi müdahalelerden daha önemli görünmektedir. Hal böyle iken küreselleşen ilaç endüstrisi her sağlık sorununun ilaçla çözümü gibi bir yanılgıyı tıp otoritelerine benimsetmiş, patent uygulamaları ile küresel tüketimdeki çıkarlarını koruma altına almıştır.

Küresel ilaç endüstrisinden kaynaklanan bazı sorunların başında hayati önem taşıyan akut hastalık tedavisi için gerekli ilaçların üretimine öncelik vermek yerine kronik sorunlar için ilaç geliştirmenin tercih edilmesi yer almaktadır. Az görülen hastalıklar öldürücü olsalar bile endüstri tarafından yatırım yapılabilir bir alan olarak görülmemektedir. İhmal edilmiş, Yetim hastalıklar yetim ilaçlarla tedavi edilmektedir. Az gelişmiş toplumların önemli sağlık sorunları için, örneğin her yıl yüzbinlerce insanı öldüren sıtma hastalığı için neredeyse hiç yeni ilaç geliştirme çalışması yapılmamıştır. Az gelişmiş ülkelerin doğal kaynakları kullanılarak üretilen yeni ilaçlar genellikle bu ülke insanları tarafından satın alınamamakta, patent uygulaması nedeniyle o kaynakların ilaç olarak kullanım hakkı da küresel ilaç firmalarına ait olmaktadır.

Bazı ilaçların, örneğin viral enfeksiyonlarda antibiyotiklerin, endikasyon olmadığı halde kullanımı teşvik edilmektedir. Bazı ilaçların ise tedavi dönemi sonrasında bile kul-

lanılmaya devam edilmesi önerilmekte, insanlar gereksiz yere yan etkilere maruz bırakılmaktadır. İlaç konusu her yanıyla sorunlu ve çarpık bir konudur.

Terörün küreselleşmesi

Küreselleşme ile birlikte terörizmin de nitelik ve yöntem değiştirdiği görülmektedir. Özellikle İkiz Kulelere olan saldırıdan sonra El Kaide isimli bir terörist örgüte karşı savaş açılmıştır. Bu örgüt ve daha sonra ortaya çıkan IŞİD (DAEŞ) isimli örgüt küreselleşme dönemine özgü özellikler taşımaktadır. Kısa sürede bir devlet kurma noktasına gelen IŞİD örgütünün içerisinde Avrupa-Amerika ülkeleri, Rusya, Çin gibi pek çok ülkeden sayısı saptanamayan miktarda “savaşçı” bulunduğu bilinmektedir. Çok sayıda devletin dahil olduğu bilinen Suriye, Irak ve Libya’daki savaşlarda aslında sahaya sürülenler de devletlerin askerleri değil, manipüle edilen terör örgütleridir. Başka bir deyişle devletler de terör uygulamaktadır. Küresel terör nedeniyle oluşan ölümler, sakatlıklar, zorunlu göçler ve yer değiştirmeler medyada haber değeri bile olmayan sıradan olaylar haline gelmiştir.

Özetlemek gerekirse, küreselleşme sayesinde toplumların sağlık durumu, hastalıkların yayılımı, yeni tanı ve tedavi yöntemleri konusundaki gelişmelere hızla erişebilmek mümkün hale gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde ABD’deki hekimlerin görüntüleme hizmetlerinin raporlanması Hindistan’daki radyologlar tarafından yürütülebilmekte, tele-cerrahi yöntemi ile cerrahlar kilometrelerce uzaktaki hastalarını ameliyat edebilmektedir. Tele-tıp, medikal turizm, sağlık turizmi yaygınlaşmakta, sağlık hizmet sunumu küresel nitelik kazanmaktadır. Bu gelişmeler sağlık hizmetlerinin daha kaliteli hale gelmesini sağlamaktadır. Ancak, gene küreselleşme nedeniyle yeni çıkan bulaşıcı hastalık salgınları hızla yayılabilmekte, sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda eşitsizlikler artmakta, ilaç endüstrisinin küreselleşmesi akılcı ilaç kullanımını engellemekte, küresel terör olayları neredeyse tüm hastalıklardan daha fazla sağlık sorununa neden olmaktadır. Küreselleşme kapitalizmin geldiği aşamanın bir gerçeğidir.

Durdurulması ya da yok sayılması mümkün olmayacağına göre avantajlarının ve dezavantajlarının iyi analiz edilerek doğru sağlık politikaları yürütülmesine gerek vardır. Diğer ideolojilerden farklı olarak sadece kapitalizmin taraftarlarına mücadele ya da uğruna ölme gibi davetlerde bulunmadığı ve en kalabalık taraftar kitlesine sahip olduğu unutulmamalıdır.

Kaynaklar

1. Khor M. Globalization and the need for coordinated southern policy response. *Cooperation South, Special Issue*, 1995:15–18, New York: UNDP.
2. Jenkins R. Globalisation, production, employment and poverty: Debated and evidence. *Journal of International Development*, 2004; 16:1–12.
3. Daulaire N. Globalization and health. *Development*, 1999; 42(4): 22-24.
4. Lee K. Globalization and health policy: a review of the literature and proposed research and policy agenda In: *Health Development in the New Global Economy PAHO: Washington*, 2000.
5. Hanefeld J (ed.) *Globalization and Health. Second edition*, Open University Press McGraw-Hill Education, 2015:3.
6. <https://www.icao.int/annual-report-2018/Pages/the-world-of-air-transport-in-2018.aspx> erişim: 29.Şubat.2020
7. <https://www.theguardian.com/news/2019/jul/01/global-tourism-hits-record-highs-but-who-goes-where-on-holiday> (erişim:29.Şubat.2020)
8. <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (erişim: 29.Şubat.2020)
9. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (erişim:29.Şubat.2020)
10. Goodman D. Globalisation and consumer culture, in G. Ritzer (ed.) *Re Blackwell Companion to Globalisation*, 2007:330–51. Oxford: Blackwell.
11. Vineis P. *Health Without Borders: Epidemics in the Era of Globalization*. Springer Int. 2017:51
12. Rodrik D. *Re globalisation paradox*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
13. Chang HJ. *23 things they don't tell you about capitalism*. London: Penguin Books, 2010.
14. World Bank, <http://data.worldbank.org/topic/poverty> (erişim: 02.Mart.2020)
15. Koplan JP, Bond, TC, Merson MH, Reddy KS, Rodriguez MH, Sewankambo NK, Wasserheit JN. Towards a common definition of global health, *Lancet*, 2009; 373 (9679):1993–5.
16. Frenk J, Moon S. Governance challenges in global health, *New England Journal of Medicine*, 2013; 368: 936–42.
17. <https://ourworldindata.org/life-expectancy> (erişim: 04.Mart.2020)
18. WWF. *Living Planet Report - 2018: Aiming Higher*. Grooten, M. and Almond, R.E.A. (Eds). WWF, Gland, Switzerland. 2018:17.
19. Scheşers, B. R. et al. *Re broad footprint of climate change from genes to biomes to people*. *Science* 2016:354.
20. *Global Footprint Network. National Footprint Accounts 2018 edition*. <https://data.footprintnetwork.org> (2018).
21. McKeown T. *Re Modern Rise of Population*. London: Edward Arnold, 1976.